

GYUROVSZKY LÁSZLÓ

Hogyan tovább?

A szlovákiai magyar pártok választási eredményeinek elemzése, 1990–2016

A csehszlovákiai és 1992 után a szlovákiai magyar pártok immár csaknem 30 éve tevékenykednek demokratikus politikai keretek között. Kilenc parlamenti, nyolc helyhatósági, öt megyei és három európai parlamenti választás van mögöttük, s ne feledkezzünk el a köztársaságielnök-választásokról, valamint a népszavazásokról sem. Politikusaink öt választási időszakban kormánypozícióba is jutottak, regionális szinten pedig megszámlálhatatlan helyi és megyei irányító posztot töltöttek be.

A pártok politikai és demokratikus tapasztalata már jelentősen meghaladja az első Csehszlovák Köztársaság húsz évét. Ezért ideje számot vetni az elmúlt csaknem harminc évvel és alaposabban elemezni a kilenc parlamenti választás eredményeit szlovákiai magyar szemszögből. Két kérdésre kerestem választ: milyen a szlovákiai magyar választóréteg állapota, és mennyire képes a politikai képviselőt ellátni a választók képviselőtét parlamenti szinten. Nem foglalkoztam tehát a pártok választási programjaival és politikai eredményeivel. Ami érdekelt, az a szlovákiai magyar politikai választóréteg állapota és a politikai érdekképviselő hatékonysága. Az elemzés során csak a szlovák parlamentbe történő választásokat vizsgáltam.

Egymás után sorba állítottam a kilenc választás járási szintre lebontott számszerű eredményeit és melléjük rendeltem az akkor aktuális választási részvételt. Ezzel a felbontással és összetétellel természetesen még nem nyílt lehetőség az egyes választási eredmények összehasonlítására, hiszen hogyan vessük össze a 94 százalékos részvételi számait az 50 százalékos adataival? Erre a saját adatrendszerünkön belül, tehát a szlovákiai magyar pártok választási eredményeit illetően csak egy lehetőség van: minden adatot minden választási évből ugyanarra a részvételre kell átszámolni. Erre a legalkalmasabb a teljes részvételi arány. Ezért például 840 szavazatot 84 százalékos részvételnél 1000 szavazatra számoltam át, és az 500 szavazat 50 százalékos részvételnél ugyancsak 1000-et jelent. Ezzel a módszerrel kizárjuk a változó részvételek adatai összehasonlításából fakadó torzulásokat.

Természetesen felmerülhet az ellenvetés, miszerint a magas részvételi szavazatait többet érnek, mint az alacsony részvételi kisebb számai. A részvétel nagysága azonban nem jelent demokratikus vagy legitimitási deficitet. A részvétel általában három dologtól függ: a megválasztandó testület hatása a választók életére, az eldöntendő kérdés jelentősége (pl. 1990-ben a rendszerváltás és 1998-ban az euroatlanti orientáció kér-

dése) és a regionális sajátosságok. Szlovákiában a választási részvételek 13 százaléktól 95 százalékgig terjedtek, mindez azonban sohasem jelentette az eredmény illegitimitását.

A választási részvétel egy szintre hozása a tanulmányban ugyanakkor megfelel a szlovákiai választási rendszer alapelveinek is: az aktív választó dönt. Aki nem megy el szavazni, az rábízta a döntést a résztvevőkre.

Mindezek figyelembevételével tehát alkalmazhatónak látom az egy szintre transzformált adatok használatát. A pártok közötti arányok nem változnak, viszont kapunk egy megbízható számsort a szlovákiai magyar (és nem magyar) választói bázisról.

Ami a területi bontást illeti, itt már 1990-től a mai járási adatokkal dolgoztam. Néhány későbbi következtetés száma talán pontosabb lenne, ha a magyarlakta járási szinten is vizsgálnánk az eseményeket. A szűrőpróbaszerű ellenőrzések azonban azt mutatták, hogy a pontosítás nem haladná meg a néhány százalékos határt, és nem változtatna a lényeges megállapításokon.

A táblázatokban csak tényszerű adatok találhatóak, leszámítva két szakszerűen alátámasztott becslést. Az egyik ilyen a Független Magyar Kezdeményezésre 1990-ben leadott szavazatok száma. Itt az 1992-es választás adott jó megközelítési módot, amikor az akkor már MKP néven futó FMK és az Együttélés–MKDM koalíció külön indult. Nagyon egyszerű lett volna visszavetíteni a számokat 1990-re, ez azonban hamis adatokhoz vezetne. Az 1990-ben a szlovák VPN koalíció listáján szereplő FMK-s magyarok nem vonzottak annyi választót, mint két évvel később az önállóan induló MPP. Ezeket figyelembe véve az FMK szavazatait az Együttélés–MKDM koalíció szavazatainak 16 és 1 százalékos közötti értékére becsültem, nyugatról kelet felé haladva csökkenő szinttel.

A magyar választók részvételi arányát minden évben a Pozsony, Kassa, Nyitra járás és Kassa-vidék járás területén kívüli déli járási részvételéből számoltam ki, míg a szlovák választók adatai értelemszerűen a többi járás összesített adataiból következtek.

Természetesen nem mindegy, hogy a szlovákiai magyar pártok vagy szélesebben véve a szlovákiai magyar politikusok hogyan sáfárgottak a leadott szavazatokkal. A sikerességet, illetve sikertelenséget itt nem politikai eredményekkel mértem, hanem a szlovák parlamentbe bejutott magyar politikusok számával. Csak azokat számítottam szlovákiai magyar politikusnak, aki egyértelműen magyarnak vallották magukat, s volt köztük a szlovákiai magyar politikai törekvésekhez.

A magyarul tudó szlovákiai képviselők száma persze ennél magasabb, de lássuk be, hogy például Pavol Paška, Gabriel Palacka, Viliam Novotný, Rudolf Chmel, Robert Nemcsics, Rudolf Schuster, Eva Rusnáková, Edita Angyalová, Katarína Cséfalvayová és még sokan mások soha nem voltak zászlóvivői az általánosan elfogadott szlovákiai magyar politikai céloknak. Ők, ha kellett és lehetett, akkor segítettek (vagy nem), de politikai pályafutásuk és kötődésük szlovák jellegű. Ez a megállapítás nem politikai vagy erkölcsi értékelés, ez a tanulmány szempontjából egyszerűen csak tény.

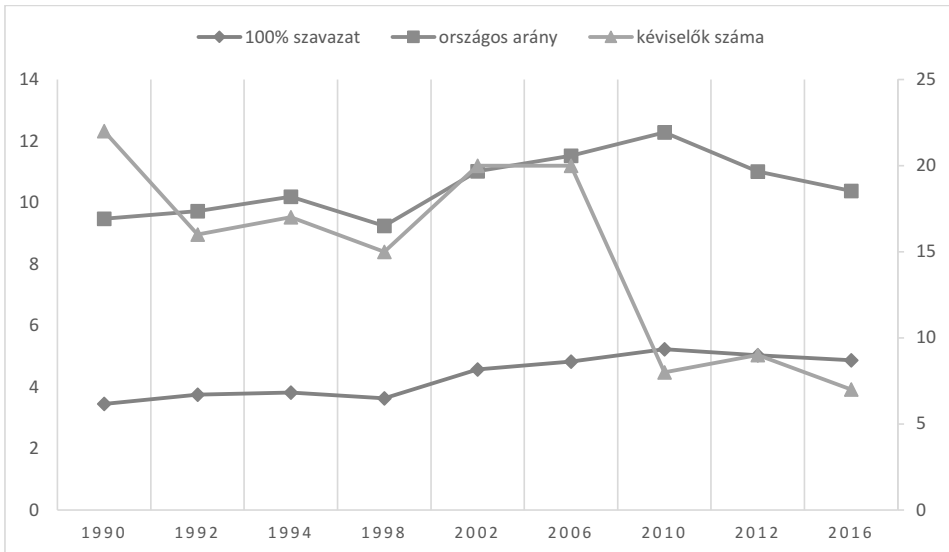
Lássuk tehát a magyar pártokra leadott szavazatok összesített táblázatát és egy egyszerűsített időbeli grafikonot.

1. táblázat. Választási eredmények 1990 és 2016 között

Választási év	1990	1992	1994	1998	2002	2006	2010	2012	2016
leadott szavazatszám	319833	299574	292944	306687	321005	269101	315090	285577	274614
100%-ra átszámolt szavazatszám	338624	374660	382060	357706	456901	482578	523964	503541	490205
országos arány	9,26%	9,72%	10,19%	9,05%	11,02%	11,52%	12,28%	11,00%	10,37%
magyar részvételi arány	95,63%	80,34%	76,34%	85,08%	69,18%	55,14%	58,64%	55,26%	53,52%
szlovák részvételi arány	95,68%	81,97%	75,33%	84,34%	70,05%	54,54%	58,63%	59,11%	60,22%
magyar képviselők száma	22	16	17	15	20	20	8	9	7

A grafikon beosztása a baloldali függőleges tengelyen a szavazatok számát mutatja 100 ezerben, továbbá az országosan elért választási arányt százalékban. A jobboldali függőleges tengely a magyar képviselők számát jelzi.

1. grafikon. Választási eredmények 1990 és 2016 között

A táblázatban és a grafikonon jól látszik három markáns időszak:

1990 és 1998 között a szlovákiai magyar pártok a bizalomépítés szakaszában voltak, ahol – egy rövid FMK-s kormánykorszakot leszámítva – ellenzékbeli politizáltak, és tényleges eredményeket ritkábban tudtak felmutatni. Le kell szögezni ugyan-

akkor, hogy ebben az időszakban a magyar pártok egyértelműen a demokratikus oldalon álltak és csak időnként tettek olyat, ami ezt megkérdőjelezte. A választói bizalom törékeny voltát jól illusztrálja, hogy 1998-ban, amikor Mečiar leváltása és az euroatlanti orientáció volt a kérdés, a magyarok egy jelentős része még nem bízott az újonnan alakult MKP-ban és inkább szlovák pártoktól remélte a helyzet megoldását. Ami a képviselők számát illeti, a kezdeti huszonkettő gyorsan 15-re csökkent, aminek elsődleges oka az volt, hogy a szlovák pártok 1998-ra már nem sorolták be magyar tagjaikat a listájukra, mivel feleslegesnek ítélték a magyar szavazatok begyűjtésére szánt energiát. Ez megkönnyítette az újonnan alakult MKP helyzetét, de nem jelentett automatikusan bizalmat.

Fontosnak tartom leszögezni, hogy 1998-ra kialakult a máig élő szlovákiai politikai tagolódás: a politikailag strukturált egy vagy több magyar etnikai párt és a politikailag ugyan tagolt, de nemzetiségileg ugyancsak etnikai jellegű szlovák pártok rendszere (ettől csak a Most-Híd próbált később eltérni, csekély sikerrel). Az MKP önmagát gyűjtőpártként határozta meg, de politikailag jobbközép pártnak számított.

A következő szakaszt 1998 és 2012 közé tehetjük. Ebben az időszakban az MKP és a Híd tíz évig kormányon voltak, és a szlovákiai magyar közönség bizalma a politikai képviselet iránt jelentősen megnőtt. A szakasz végére a száz százalékra átszámolt szavazatok száma meghaladta az 523 ezret, s országos viszonylatban elérte a 12 százalékot. Ez meglepő adat, hiszen ne feledjük, hogy ekkor már mögöttünk volt két drámai népszámlálás, mely 1990 óta 100 ezer magyar eltűnéséről szólt, és sokan nemzethalált vizionáltak. Ebben nyilván van némi igazság, a szavazatok számának alakulása viszont arról tanúskodik, hogy különbség van a hatóságok felé kinyilvánított nemzettudat, a közvélemény-kutatások és a választási valóság között. Az MKP 2006-ban a csúcsra kiestt a hatalomból, a mai napig tartó kollektív önmarcangolásba kezdett és két pártra szakadt. Ennek ellenére 2012-ig a választói réteg szempontjából még semmi drámáit nem jegyezhetünk fel. A bizalom a pártok iránt töretlennek tűnt. Intő jelnek csupán a magyar képviselők számának vészjósló csökkenését és a csaknem 200 ezer magyar MKP-s szavazat kétszeri parlamentből való kiesését tekinthettük. A Híd 2010-ben kormányra került.

A harmadik időszak 2012 körül kezdődött, és a mai napig tart. Úgy tűnik, hogy a szlovákiai magyar választóréteg mindig 2-3 év tapasztalatából szűri le a tanulságot. Így volt ez az MKP 1998-as színrelépését követően, ahol csak 2000 után kezdtek emelkedni a bizalom mutatói, s 2002-ben váltak tényleges szavazattá. Ugyanez vehető észre a Híd létrejöttét tekintetében, amikor egy év után 2010-ben még semmi jele nem volt a csalódásnak, azonban 2016-ra ezt már minden objektív megfigyelő észrevehette. A két párt által elért szavazatok száma 523 ezerrel 490 ezerre csökkent, az országos választási súly azonban ennél jelentősebben, 15,5 százalékot zuhant 2010-hez viszonyítva és csupán 10,37 százalék lett. Itt hozzá kell tenni, hogy ennek egy nem elhanyagolható részét ekkor etnikai szlovák szavazatok tették ki. Eközben a déli járások választási részvétele szintén meredek lejtőre került, és 2016-ban az északi járásokhoz viszonyítva csak 88 százalékot tett ki. Valószínűsíthető, hogy a Smer és az SNS koalíciójába való belépés sem növelte a Híd tekintélyét. Ugyanakkor az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ezt követően a magyar pártokkal szembeni utolsó politikai bizalmatlanság is megszűnt, és ma a magyar pártok mindenki számára elfogadható partnerek.

Az egyik fő kérdésnek tehát ma az látszik, hogy mi az oka a 2016-os zuhanásnak és a további várható mélyrepülésnek. Ez a kérdés a választói réteg állapotát, nemzetiségi összetételét és politikai struktúráját érinti.

További fontos kérdésként az merül fel, hogy vajon a szlovákiai magyar politikai képviselet megfelelő stratégia mentén kívánja-e megszólítani a bázisát. Itt elemeznünk kell az MKP és a Híd elmúlt tíz évének főbb elemeit.

A Híd megalakulásával 2009-ben a szlovákiai magyar politikai életben új fejezet kezdődött. A Híd eleinte óvatosan és formálisan, később egyre intenzívebben egyes pártként definiálta önmagát. Annak ellenére, hogy az alapítók mind magyarok voltak, s az alakuló ülés Egyházkarcsán magyarul folyt, Bugár Béla a Hidat egyre erőteljesebben szlovák–magyar pártként, az együttműködés pártjaként jelenítette meg. Először színre léptek a magyarul is beszélő szlovák politikusok, később a már magyarul nem beszélő politikusok, a belső tárgyalási nyelv szlovák lett, majd a végén megjelentek szlovák választók is.

Ezen a ponton meg kell találnunk a választ arra az alapvető kérdésre, mennyi szlovák és mennyi magyar választója van a Most-Híd pártnak.

A rendelkezésünkre álló választási eredményekből semmi olyat nem tudunk megállapítani, ami közelebb vinne a konkrét számokhoz. A választás titkos, ezért nem ismerjük a választók nemzetiségét, anyanyelvét, nyelvtudását, házastársi kötődését, családi kapcsolatait, rokon viszonyait, de még regionális kapcsolatrendszerüket sem. Márpedig ezek a tényezők mind a magyar kötődés erősségét vagy gyengeségét befolyásoló tényezők. Azt azonban látjuk, hogy 1990 és 2006 között hol mennyien szavaztak a magyar pártokra. Aki ebben az időszokban a magyar pártokra és mozgalmakra adta le voksát, az egyértelműen tudta, hogy etnikailag magyar pártra szavazott. 2009-ig a szóban forgó pártok minden kétséget kizárólag magyar jellegűek voltak, erőteljes magyar kisebbségi programmal, magyar belső tárgyalási nyelvvel, magyar képviselőjelöltekkel (eltekintve néhány ritka kivételtől) és biztos magyarországi politikai kötődéssel. A rájuk szavazók közt minden bizonnyal voltak magyar anyanyelvű vagy magyarul is tudó szlovák nemzetiségű polgárok, szlovák házastársak, kettős kötődésű gyerekek és unokák, szlovák városi értelmiségiek, de egy dolog biztos: mindannyian magyar pártokra szavaztak. Tehát a szavazatok kategorizálásánál nem a nemzetiséget, hanem az etnikai kötődést tekintem mérvadónak.

Nem követünk el tehát hibát, ha a 2006-ig leadott szavazatokat magyar szavazatoknak tekintjük, és velük 2006 után is magyar szavazatként számolunk. Az is egyértelmű, hogy a Pozsonyban, Kassán és az északi területeken (a továbbiakban: szlovák járások) 2006 után szerzett új szavazatok már etnikailag szlovák voksok. Az új szlovák szavazatok kivétel nélkül a Most-Hidat gyarapították.

A számok azt mutatják, hogy a Most-Híd az országos szlovák választói bázis 0,6–1,8 százalékát tudta megszólítani. Ez a szám nem csupán északon jellemző, hanem a nyelvhatáron fekvő szlovák városokban is (például Szered, Nagysurány, Nagyrőce). A szlovák választó tehát egységesen reagált Bugár Béla együttműködési szándékára. Ez a téma a szlovák választóréteg 1-2 százalékát érdekeli. Ennyi a magyar pártok esetleges, számba vehető szlovák bázisa és semmivel sem több.

Lássuk tehát az így összeállított táblázatokat, ahol, újra hangsúlyozom, a számok 100 százalékos részvételre vannak átszámolva.

2. táblázat. Választási eredmények járásonkénti és nemzetiségi bontásban

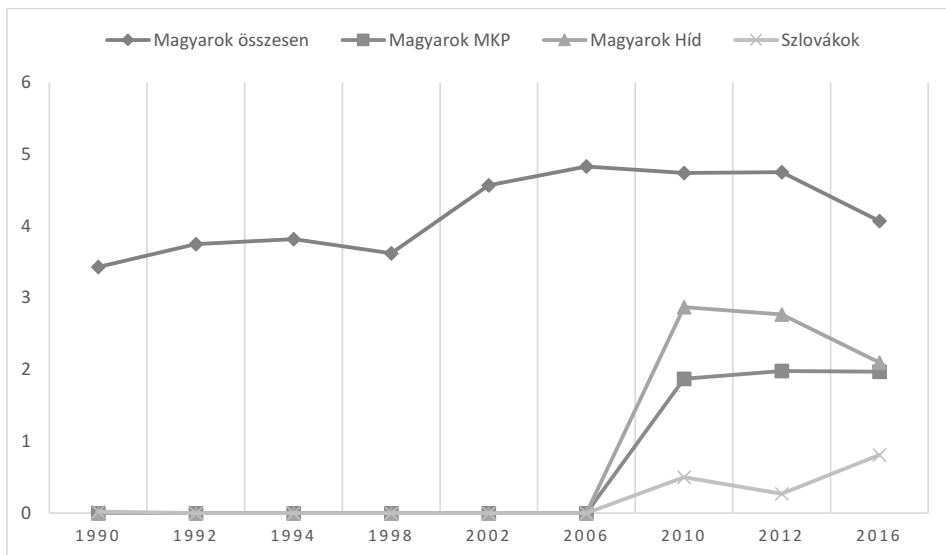
Választási év	1990	1992	1994	1998	2002	2006	2010	2012	2016
szlovák járások magyarjai	17549	18188	20895	18508	47937	42572	48336	51292	43617
déli járások magyarjai	319233	356472	361165	338198	408963	440006	425470	424788	366137
szlovák járások szlovákjai	2290	0	0	0	0	0	50159	27461	80450
magyarok	336334	374660	382060	356706	456901	482578	473805	476080	409755
szlovákok	2290	0	0	0	0	0	50200	27425	80616

3. táblázat. Az MKP és a Híd választási eredményei 2010 és 2016 között

	2010	2012	2016
MKP magyar	186871	198140	197063
Híd összesen	337093	305401	293142
Híd magyar	286934	277940	212692
Híd szlovák	50159	27461	80450
Híd szlovák, %-ban	14,89%	8,99%	27,44%

S végül mindezt grafikon formájában, ahol a függőleges tengely a szavazatok számát jelenti 100 ezerben.

2. grafikon. Az MKP és a Híd választási eredményei 2010 és 2016 között

A grafikonból kitűnik, hogy a magyar szavazatok 2002 és 2012 között viszonylag stabilan tartották a 457 ezer fölötti értéket, de 2016-ban ez a szám négy év alatt 70 ezerrel

csökkent. Ehhez járult hozzá az egyre kisebb déli részvételi arány, mely tovább csökkentette a magyar pártok súlyát országos viszonylatban.

Látható tehát, hogy a Híd szlovák–magyar megbékélési, együttműködési eszméje 2010-ben 50 ezer szlovák és 287 ezer magyar szavazót hozott a pártnak. A sors szomorú fintora, hogy ez az együttműködés a szlovák képviselőjelölteknek volt előnyös, hiszen az arányaiban igazságos két képviselő helyett hetet tudtak szerezni. Az már csak ráadás, hogy a szlovákok közül hárman a Radičová-kormány bukására szavaztak és tevékenyen hozzájárultak a kormánykoalíció rituális öngyilkosságához. A szlovák ejtőernyősök többsége ezt követően angolosan távozott.

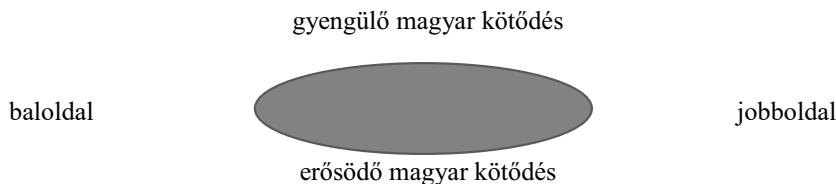
2012-re az együttműködés eszméje elvesztette vonzerejét, s a szlovák szavazatok száma a felére csökkent. Azért egy szlovák ejtőernyős Švejna és Chmel mellett újra bejutott. Három év után vette kalapját és új párt után nézett. A szlovák vonal lassan elapadóban volt.

Három év múlva a Hídnek az az ötlete támadt, hogy az SDKU szétesése után Lucia Žitňanská segítségével megszerezheti a volt SDKU-szavazók jelentős részét. Az együttműködés pártja polgári párttá változott, pénzt és energiát nem kímélve intenzív kampányba kezdtek, és Žitňanskát gyakorlatilag társelnöki pozícióba helyezték. Emellett Bugár Béla lebegtetni kezdte a Smer párttal történő koalíciókötés lehetőségét is. A választások idejére a pártlistára tették a szlovák ejtőernyősök harmadik generációját, és a Híd bőven 10 százalék fölötti eredményt vizionált. A valóság kiábrándító volt: a Híd ugyan 2012-hez képest szerzett 52 989 szlovák szavazatot, azonban veszített 65 248 magyar szavazatot, és megállt hat és fél százalékon. Az intenzív munka eredménye tehát mínusz 12 259 szavazat és a magyar jelleg programszerű háttérbe szorítása. A következmények levonása helyett azzal vigasztalták magukat, hogy a szlovák szavazatok nélkül be sem jutottak volna, majd megállapították, hogy nincs mit tenni, választóik többsége immár szlovák. Az már természetesen keveseket lepett meg, hogy a szlovák ejtőernyősök harmadik generációja az első adandó alkalommal újra angolosan távozott vagy távozni készül. Eközben egy más párt színeiben bejutott és korábban említett második generációs ejtőernyős ideiglenesen visszatért a Hídba, igaz, egy parlamenti alelnöki posztért cserében. A Híd 2010-hez képest csaknem 80 ezer magyar szavazatot veszített, és koalíciót kötött a Smer és az SNS pártokkal.

Az MKP 2009 után a megcsalt házastárs pozíciójába helyezkedett, majd válogatott sértések özönét zúdította a Hídra és annak szavazóira. Az intenzív szájkarate közben azonban az MKP elmulasztotta az alkalmazkodást az új helyzethez. Politikailag kissé leegyszerűsítve, 2007 óta három alkalommal mindig megszabadult az akkor legnépszerűbb politikai vezetőjétől (Bugár, Csáky, Berényi), amit nehéz politikai stratégiának nevezni. Szavazatai 187 ezer és 198 ezer között mozogtak, de ez mögött gyakorlatilag semmilyen tudatos politikai munka nem volt. Az MKP teljesen elfoglalta magát helyi sikereivel, magyarországi kapcsolatai építésével és az árulók becsmérlésével. A választói bázis elemzésére már nem maradt idejük és energiájuk.

Mi történt eközben a magyar választókkal? A válasz előtt tegyünk egy kitérőt a szlovákiai magyar választók nemzetiségi és politikai struktúrájának megértése felé.

1. ábra. A magyar választóréteg kötődései

A fenti ábra a szlovákiai magyar választóréteg nemzetiségi és politikai összetételét kívánja érzékeltetni. A közösség politikai súlypontja a középponttól jobbra és lent található. Ez a pont jobboldali és magyar, de fontos jellemzője, hogy egyik összetevője sem radikális. Ezt a súlypontot az MKP és a magyar pártok leginkább 2000 és 2012 között tudták lefedni. Minden, a súlyponttól való eltávolodás veszteséget okoz. Ha a politikai kínálat elindul balra, akkor ugyan szerez baloldali magyar szavazatokat, de sokkal több jobboldali magyart veszít. Ha elindul jobbra, ugyanez történik ellenkező előjellel. Ha a magyar pártok elindulnak a magyar radikalizmus irányába, szereznek ugyan ilyen jellegű szavazatokat, de sokkal több szavazatot veszítenek a gyengébb magyar kötődésű oldalon. Ha ellenkező irányba indulnak el, teret hagynak a radikálisabb magyar csoportosulások számára. A súlypont lényege tehát a lehető leghatékonyabb választási vonzerő, melyet alkothat egy párt (MKP) és két párt is.

Ennek fényében tehát a Híd az SDKU-választók megszerzési kísérletével és a Smer lebegtetésével elindult a szlovák oldal felé, s egyben balra. Ennek volt az eredménye az elvesztett 80 ezer magyar és egyben jobboldali szavazat.

Mit tett ebben a helyzetben az MKP? Logikusnak látszik, hogy meg kellett volna szereznie ezt a jelentős választóréteget, és jobbról előzve lazán be kellett volna jutnia a parlamentbe. Az MKP azonban nem tett semmit. Továbbra is etatista-baloldali szövegekkel altatta választóit, szórta az átkot a Hídra és annak magyar választóira. Vagyis politikailag és nemzetiségileg ott erősített, ahol nem volt politikai ellenfele, ott harcolt, ahol már nem tudott újabb szavazatokat szerezni, miközben ügyet sem vetett a felszabaduló jobboldali magyarokra.

Hol tartunk tehát ma? A Híd a harmadik szlovák ejtőernyős gárda távozása és 80 ezer szavazat elvesztése ellenére továbbra is csodát vár, lelkesen nyomul az egy-két százalék szlovák választó irányába és programszerűen építi le magyar jellegét. Az MKP gyakorlatilag helyi és regionális párttá változott, ahol nagyítóval kell keresni a parlamenti ambíciókkal rendelkező politikusokat. A Híd elsősorban parlamenti pártként működik, erőteljes helyi és regionális réteg nélkül. Az MKP számára közelebbi partner Matovič, mint Bugár, a Híd pedig jobban érzi magát a Smer és az SNS társaságában, mint az MKP-val. A Híd számára nem fontos a parlamenti közös fellépés, az MKP pedig mereven elzárkózik a megyei együttindulástól. A közös fellépés mellett tehát érdekszinten nem szól szinte semmi.

Értékszíntén elmondható, hogy a szlovákiai parlamenti életből fájoan hiányzik a megszokott 17–20 demokrata magyar képviselő. Az ország nélkülük nem tud demokratikus és előremutató kormányt létrehozni. Ugyanez érvényes a szlovákiai magyarok érdekképviselésére.

Mi lehetne tehát a megoldás? Racionális politikai döntéseket hozni, a hibákat beismerni és kölcsönösen elismerni egymás létét rendkívül nehéz dolog. Ez ma szinte az arab–izraeli ellentétre emlékeztet.

Teendők szintjén azonban a helyzet világos, mert adott egy jelentős és koherens választói bázis: a Hídnak le kellene mondania a szlovák szavazatok megszerzésének illúziójáról és vissza kellene térnie magyar jellegéhez. Az MKP-nak el kellene ismernie a Híd létezési jogát. Mindezt kölcsönös alázattal és a választók irányába tett bocsánatkérés jellegű gesztusokkal, hogy azok el is higgyék a közös út keresésének őszinteségét.

A mai viszonyok mellett sajnos ezeket a lépéseket sem a Híd, sem az MKP nem képes megtenni. Arról már álmodni sem lehet, hogy esetleg visszaszereznék az elvesztett jobboldali magyar szavazókat. Pedig a szlovákiai magyar választóréteg nagysága ma is 10-11 százalék körül mozog.

Két fontos következtetést a végén talán mégis levonhatunk. Az egyik fájó, a másik reményteljes. A fájó az, hogy a dolgok mai állása mellett a következő időszakban nem lesz magyar képviselő a parlamentben. A reményteljes az, hogy a szlovákiai magyar választói bázis minden probléma ellenére stabilnak és erőteljesnek tűnik. Ez a jövőben lehetőséget nyújt az esetleges sikeres parlamenti képviselőre.